

12.

A NÉPESSÉG SZERKEZETE ÉS JÖVŐJE

Hablicsek László

FŐBB MEGÁLLAPÍTÁSOK

- Az 1980-as évek eleje óta Magyarország lakóinak száma egyre kevesebb. 1981 és 2009 között közel 700 ezer fővel csökkent a népesség.
- A létszámcsökkenés a születések alacsony és a halálozások magas számának együttes következménye, a fogást az utóbbi évtizedben a nemzetközi vándorlás pozitív mérlege enyhíti.
- Mivel a nők átlagosan kilenc évvel élnek tovább, mint a férfiak, arányuk a népességben belül egyre nagyobb.
- A korösszetételt a demográfiai öregedés átfogó folyamata, az idősek arányának folyamatos emelkedése mellett az elmúlt évtizedek egymástól jelentősen eltérő születésszámai formálják. Jelenleg népességünk több mint egyötöde betöltötte 60. életévét, illetve minden hatodik polgár elmúlt 65 éves.
- Folyamatosan emelkedik az öregedési index, 2007 óta már több a legalább 60 éves ember, mint a 20 év alatti fiatal.
- A népesség területi elhelyezkedését továbbra is a Közép-Magyarországi régió túlsúlya jellemzi, ezen belül a főváros részaránya Pest megye javára csökkent. A gazdaságfejlődés földrajzi egyenetlensége kismértékben módosította a népesség területi eloszlását a fejlettebb régiók javára.
- A roma népesség Magyarország népességének növekvő részét, a becslések szerint jelenleg 6–7 százalékát teszi ki. A magas szintű gyermekvállalás hatására a gazdaságilag nehezebb helyzetben lévő régiókban létszámuk erősen növekedett, bár sokan vándoroltak kedvezőbb körülmények reményében főként Közép-Magyarországra és Közép-Dunántúlra.
- A népesség legújabb előreszámítása szerint további létszámcsökkenés és a fokozódó öregedés várható. 2030-ig a népesség száma félmillió fővel, 5–6 százalékkal csökken, az idősek, a legalább 60 évesek aránya megközelíti a 30 százalékot és több mint másfélszer annyi lesz az idősek, mint a 20 éven aluliak száma.
- A különböző előreszámítási modellek szerint a gyermekvállalás, az élettartam és a nemzetközi vándorlás terén egyaránt jelentős pozitív változás szükséges Magyarországon ahhoz, hogy a létszámcsökkenés megálljon és az öregedési folyamat lelassuljon.

NÉPESSÉG: MÚLT, JELEN ÉS JÖVŐ

Egy ország népessége viszonylag lassan, más társadalmi-gazdasági tényezőkhöz képest kiszámíthatóan alakul. Az évenkénti változások viszonylag csekélyek, a fő tendenciák hosszabb távon bontakoznak ki.

A népesség létszámáról, a különféle jellemzők (nem, életkor, lakóhely, családi állapot, iskolai végzettség, gazdasági aktivitás stb.) szerinti összetételéről elsődlegesen a népszámlálások tájékoztatnak. A legutóbbi két népszámlálást 1990-ben és 2001-ben tartották, a következőre 2011-ben kerül sor.

A népszámlálások közötti és utáni változásokról a népesedési statisztika (születések, halálozások, házasságkötések és -megszűnések), a belföldi és a határokat átszelő vándorlások statisztikája, más teljes körű adatfelvételek, valamint a mikrocenzusok és egyéb reprezentatív adatfelvételek tájékoztatnak. Az ezekből nyert információ megbízhatósága eltérő: a népesedési statisztika jóval pontosabbnak vehető, mint a vándorlásról szóló adatok.

A népesedési és a vándorlási statisztika felhasználásával készülnek a népszámlálásokat követő évekre a népesség-továbbszámítások, nem, életkor és település (kerület) szerint. Különböző okok miatt a továbbszámított népesség csak megközelítőleg pontos, a kisebb-nagyobb eltéréseket a következő népszámláláskor korrigálják. Például az 1990-es népszámlálás alkalmával 200 ezerrel kevesebb, 2001-ben pedig 200 ezerrel több személyt számláltak meg, mint amennyi a megelőző népszámlálás utáni továbbszámításból adódott.

A népesség legfontosabb jellemzői a teljes létszám és annak változása; a nem és életkor szerinti összetétel, valamint a területi elhelyezkedés. Lényeges kérdés a nemzetiségi vagy etnikai összetétel alaku-

lása, különös tekintettel a roma népességre, amelynek társadalmi-demográfiai jellemzői jelentősen különböznek az országos átlagtól. Egyre nagyobb figyelem fordul az iskolai végzettség felé, amely jelentős demográfiai differenciáló tényezővé is vált, továbbá mivel a népesség iskolai végzettsége szerinti szerkezete erősen módosul.

A jelen fejezet nemcsak statisztikai tényadatokról szól, hanem – a népesség számára, nem- és életkor szerinti összetételére vonatkozó – országos előreszámítást is bemutat. Tekintettel arra, hogy az elemzések nagyjából az 1990-től kezdődő és napjainkig tartó időszakot, nagyjából az elmúlt húsz évet ölelik fel, ezért a jövőben is húsz évet megyünk előre, 2030-ig közöljük a legújabb előreszámítás megfelelő becsléseit.

Magyarországra több előreszámítás is elérhető, ezek közül kiemelten említjük az ENSZ Népeségi Részlegének 2008. évi és az EUROSTAT 2008. évi előreszámítását. Az itt bemutatásra kerülő előreszámítás a KSH Népeségtudományi Kutató Intézetben készült és legfrissebb (2009. évi népeségi és 2008. évi népmozgalmi) adatokra támaszkodik.¹

A népesség száma, nem- és életkor szerinti összetétele mellett bemutatásra kerül a lakosság területi elhelyezkedés szerinti alakulása és a roma népesség részaránya is.

A NÉPESSÉGSZÁM ALAKULÁSA ÉS ÖSSZETEVŐI

Magyarország népességének száma 1981-ben 10 millió 710 ezer fő volt, a mai országterületen ez volt a legnagyobb érték történelmünk során. Azóta – a becslések szerint

¹ Az előreszámítás elérhető az Intézet honlapján (www.demografia.hu).

A NÉPESSÉG ELŐRESZÁMÍTÁSA

Az előreszámítások az ENSZ által ajánlott alkotóelem-módszerrel készülnek, mely pontosan modellezi a népesség utánpótlási folyamatát. Először a népesség változásának összetevőire: az élveszületések, a halálozások és a nemzetközi vándorlások egyenlegére vonatkozó becslések készülnek el, ezek segítségével áll elő a jövőbeni népesség száma, mégpedig férfiak és nők, továbbá életkor szerint.

Az előreszámítások a jövőre vonatkozó különböző termékenységi, halandósági és vándorlási feltételezésekre (hipotézisekre) épülnek. A hipotézisek az évről évre várható átlagos gyermekszámra, a várható élettartamra, a vándorlási egyenleg alakulására vonatkozó alacsony, közepes és magas értékek.

A bemutatásra kerülő országos előreszámítás fő hipotézisei szerint a 2030-ra becsült értékek az alábbiak:

Mutatószám	2008. évi tényleges adat	2030 közepes	2030 alacsony	2030 magas
		hipotézis-változat		
Átlagos gyermekszám (TFR)	1,35	1,50	1,30	1,80
A szülő nők átlagos kora (M1)	28,9	31,0	29,0	33,0
Várható élettartam, férfiak	70,2	75,3	72,6	78,0
Várható élettartam, nők	78,4	83,0	80,8	85,2
A nemzetközi vándorlások egyenlege (VE)	16 238	15 000	8000	22 000

A fenti hipotézis-változatok lehetséges kombinációi közül az alábbi előreszámítási változatok kerülnek bemutatásra:

Előreszámítási változat	TFR	M1	Élettartam	VE
Alapváltozat	közepes	közepes	közepes	közepes
Idős változat	alacsony	alacsony	magas	alacsony
Fiatal változat	magas	magas	alacsony	magas
Alacsony változat	alacsony	alacsony	alacsony	alacsony
Magas változat	magas	magas	magas	magas

Az alapváltozatot tekintjük a reális jövőnek. Az alacsony változat igen pesszimista, a magas változat igen optimista jövőképet vázol. Az idős és a fiatal változat a népesedési

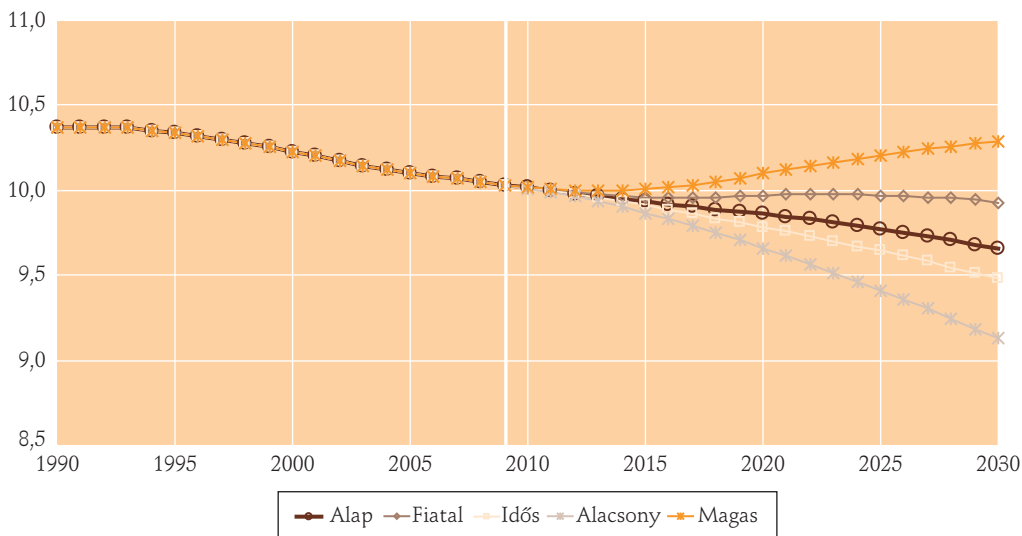
folyamatok váltakozóan kedvező alakulása által becsülhető intervallumot ad a népesség jövőbeni alakulására.

egyetlen év, 1992 kivételével – a csökkenés folyamatos. Az 1990. évi népszámlálás során 10 millió 375 ezer főt írtak össze, a 2001. évi népszámláláskor pedig 10 millió 200 ezer főt. Az utolsó népszámlálást követő születési, halálozási és vándorlási statisztikák felhasználásával továbbszámított népesség 2009 elején 10 millió 30 ezer főt számlál.

Az előreszámítása meglehetősen tág határokat jelöl ki a 2030-ban várható népességszámra. A közepesen várható létszám 9 millió 650 ezer fő. A legmagasabb érték 10 millió 290 ezer fő, a legalacsonyabb 9 millió 130 ezer fő, ami 5 százalékos hibásávnak felel meg. A kevésbé szélső *idős* és *fiatal változatok* közötti eltérés félmillió ember. Az *idős* változat legalacsonyabb értéke 9 millió

1. ábra. A népesség száma Magyarországon, 1990–2030

Millió fő

Forrás: KSH Népeségtudományi Kutató Intézet. Előreszámítási adatbázis, 2009. www.demografia.hu

480 ezer, a *fiatal* változat felső értéke 9 millió 930 ezer fő.

Mindez azt jelenti, hogy 2009 és 2030 között a népesség csökkenése alaptendenciának számít, mivel a létszám még a jelentős termékenység-emelkedést, intenzív bevándorlást tételező *fiatal változat* maximumának megvalósulása esetén sem éri el a 10 millió főt. Népeség-gyapodás csak kivételesen kedvező körülmények között, minden befolyásoló tényező együttes és jelentős pozitív hatása mellett képzelhető el (*magas változat*). Ezzel szemben a pesszimista jövőképet tükröző *alacsony változat* szerinti, 9 millióhoz közeli létszám súlyos népességvesztést jelentene (1. ábra).

A létszámcsökkenés a rendszerváltozás óta hozzávetőlegesen folyamatos és egyenletes volt: 1990 és 2001 között 175 ezer fővel, 2001-től 2009-ig 170 ezer fővel, összesen 340–350 ezer fővel lett kevesebb. Az előreszámítás szerint a következő 20 év

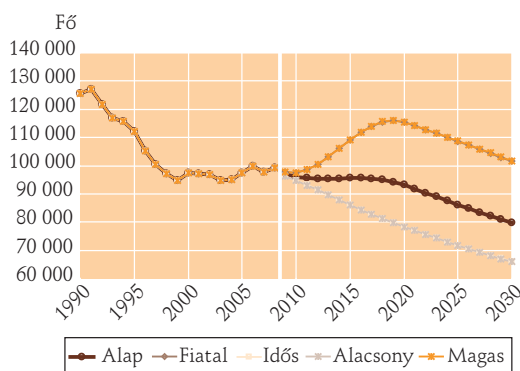
alatt még közepesen javuló paraméterek mellett is reálisan számolnunk kell újabb 380 ezer fős csökkenéssel.

A népességszám változását az élveszületések és a halálozások száma, valamint a nemzetközi vándorlások egyenlege alakítja. Ha a születések meghaladják a halálozásokat, természetes szaporodásról, ellenkező esetben természetes fogyásról van szó.

Az élveszületések számát egyrészt a szülőképes korú nők száma, másrészt a gyermekvállalási hajlandóságuk határozza meg. Az élveszületések száma a rendszerváltozást követő évtizedben – elsősorban a szülőképes korban lévő fiatalok termékenységének csökkenése miatt – jelentősen visszaesett. 1990 folyamán még 126 ezer újszülött látta meg a napvilágot, 1998 óta azonban 100 ezer fő alatt alakul. Ez egyben a születések történelmi mélypontja. Ráadásul a következő 20 évben további csökkenést okoz, hogy egyre kisebbek lesznek a

szülőképes női korosztályok. Ha az átlagos gyermekvállalási hajlandóság a jelenlegi szinten marad, akkor ismét meredeken fog esni a születésszám, de még közepesen javuló termékenység mellett is jóval elmarad az újszülöttek évi átlagos 100 ezres számától. Kivételesen kedvező esetben (magas termékenység mellett) az élveszületés tartósan 100 ezer fő fölé kerülhet, de akkor sem éri el az 1990-es évek eleji értékeket (2. ábra).

2. ábra. Az élveszületések száma, 1990–2030

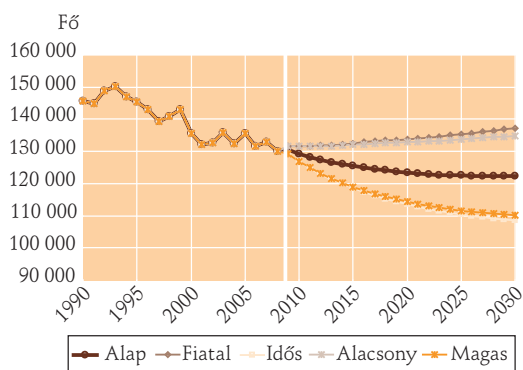
Forrás: KSH Népeségtudományi Kutató Intézet. Előreszámítási adatbázis, 2009. www.demografia.hu

Az 1990. évi születésszámhoz viszonyítva összesen mintegy félmillióval kevesebb gyermek született az utóbbi két évtizedben. 1990 és 2030 között az így számolt kiesés már 1,3 milliót tenne ki.

A halálózások jelentik a természetes utánpótlásban az érem túlooldalát. Az életkor előrehaladtával az elhalálózás valószínűsége egyre nagyobb, ezért a halálózások számát alapvetően az idősebb korosztályok (40–50 éven felüliek) létszáma határozza meg. A halálózások számának másik tényezője a halandóság, azaz az életkilátások alakulása az egyes életkorokban. Ennek összefoglaló mérőszáma a születéskor várható átlagos élettartam.

A halálózások száma – az életkilátások elmúlt rendszerbeli stagnálása, csökkenése hatására – igen magas, évente 140 ezer felett volt az 1990-es évek nagy részében. Az 1995-től kezdődő halandóság-javulás fokozatosan mérsékelte a halálózások számát, amely 2008-ban 130 ezret tett ki. A jövőben, ha enyhe lesz a halandóság-javulás, a meghaltak száma stagnál, vagy kissé emelkedik, ütemes halandóság-csökkenés mellett tartósan 130 ezer fő alatt maradhat, és nagyon erőteljes javulás esetén akár 110 ezer alá csökkenhet. Ennél kevesebb azonban aligha lehet, vagyis a természetes fogyást a várható élettartam növekedése önmagában nem képes megállítani; ahhoz a születések számának is jelentősen emelkednie kell (3. ábra).

3. ábra. A halálózások száma, 1990–2030

Forrás: KSH Népeségtudományi Kutató Intézet. Előreszámítási adatbázis, 2009. www.demografia.hu

A magas halandósági szint csökkenése eredményeképpen 1990-től 2008-ig számítva 270 ezer életévet sikerült megmenteni. Mérsékelt javuló jövőbeni feltételek mellett ez a szám 2009 és 2030 között elérheti 460 ezret.

Mindemellett – szinte teljes bizonyossággal – állítható, hogy az eltelt húsz évhez hasonlóan a jövőben is kevesebb lesz

az élveszületés mint a halálozás. 1990 és 2008 között összesen 660 ezer fővel többen haltak meg, mint ahányan születtek. A következő 20 évben – közepesen javuló feltételek mellett is – 740 ezer lesz a természetes fogyás.

Ezt a negatív hatást mérsékeli a nemzetközi vándorlás pozitív egyenlege, tehát az, hogy többen költöznek Magyarországra, mint ahányan elmennek. Megjegyezzük, hogy itt a népességszámot közvetlenül befolyásoló migrációval foglalkozunk, vagyis a tartós (letelepedési engedélyhez, illetve hosszú időre szóló tartózkodási engedélyhez kötött) be- és kivándorlással.

1990 és 2008 között a nemzetközi vándorlás összesített egyenlege meghaladta a 310 ezer főt, ennyivel többen költöztek Magyarországra, mint ahány elmentek. Az előszámítás közepes hipotézise szerint 2009 és 2030 között 330 ezer fő lesz a bevándorlási többlet, ami jelentősen (mintegy 40 százalékkal) mérsékli a születési hiány miatti népességcsökkenést.

Magyarországon az 1980-as évek elején kezdődött a népesség csökkenése, ami akkor kivételes jelenség volt a világon, ám ma már nem számít Hungarikumnak. Az ENSZ adatai szerint 2000 és 2005 között 24 országban csökkent a népesség száma, köztük szinte minden Elbától keletre eső európai országban. Ugyanakkor tény, hogy a fogyó népességű országok együttes részesedése a világ népességéből nem éri el az öt százalékot.

A NÉPESSÉG SZERKEZETE NEMEK ÉS ÉLETKOROK SZERINT

A népesség nemek szerinti összetételét három tényező alakítja: a lányok és a fiúk aránya az újszülöttek között, a nemek szerinti

halandósági különbségek, továbbá a nők és a férfiak aránya a vándorlók között. Biológiai okok miatt a fiúk magasabb arányt képviselnek az újszülöttek között, s hasonló okok miatt valamivel alacsonyabb élet-tartamra számíthatnak, mint a lányok. Az életmódbeli eltérések tovább növelik a halandósági különbséget, emiatt a nők születéskor várható élettartama akár 10 évvel is meghaladhatja a férfiakét. Magyarországon a jellegzetes különbség 8–9 év a nők javára, a nálunk fejlettebb egészségi és egészségügyi kultúrájú országokban 5–7 év.

Az életkor a születéstől eltelt idő. Az életévek száma annyi, ahány születésnapja volt az egyénnek a születést követően, az életkor tehát a betöltött évek száma. A naptári év elején egy évvel kisebb az életkorunk, mint ami a naptári év és a születési év közötti különbségből adódna, a naptári év végén viszont pontosan annyi. Az ugyanazon naptári évben születettek alkotják a születési évjáratot.

Szokás a népességet felosztani fiatal, középkorú és időskorú egyénekre. Az Európai Unió egészében alkalmazott gyakorlat szerint az számít fiatalnak, aki nem múlt el 20 éves, ugyanakkor az idősekre vonatkozó alsó korhatárként használják a 60 és a 65 évet is. Magyarországon az előbbi alkalmazása indokolt, mert a hivatalos nyugdíjkorhatár (még) közelebb van a 60-hoz, mint a 65-höz, és a nyugdíjba vonulók átlagos életkora nem éri el a 60 évet sem. A legfelső életkor, amely a demográfiai táblázatokban manapság megjelenik, 120 év, ezt tartjuk ma az emberi élettartam határának.

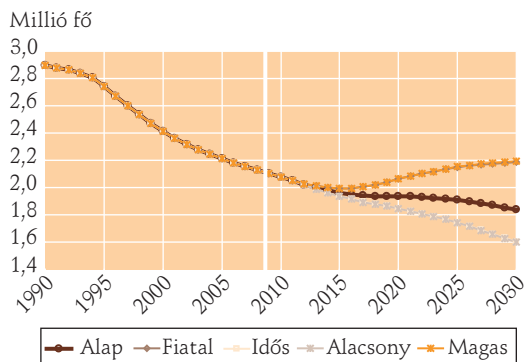
Az egyes életkori csoportokhoz tartozók létszámának alakulása éppen olyan fontos, mint népességen belüli arányuk változása. Ez utóbbi különös figyelmet kap a demográfiai öregedés folyamatában, amikor a népesség átlagos kora egyre magasabb, az idősek

aránya egyre nagyobb. A középkorúakra hárul a fiatalok és az idősek mindenkori el-tartása. A kötelezettség nagyságát, a teher viszonylatos súlyát a *függőségi arányok* mutatják. A fiatalok és a középkorúak létszámának hányadosa a fiatalkori, az időseknek a középkorúakhoz viszonyított száma az *időskori függőségi ráta*, a kettő összegét *teljes függőségi aránynak* nevezzük. A függőségi rátát ne tévesszük össze az *eltartási aránnyal*, amely a gazdaságilag nem aktívak létszámát hasonlítja az aktívakéhoz. Fontos mutató még az *öregedési index*, amely az idősek létszámát viszonyítja a fiatalokéhoz.

1990-ben 5,4 millió nő és 5,0 millió férfi élt Magyarországon, ezer férfira 1082 nő jutott. 2009-ben a nők létszáma 5,3 millió, a férfiaké 4,8 millió volt, a nemek közötti arány 1106-ra módosult. A férfiak elsősorban magasabb halandóságuk miatt veszítenek népességbeli arányukból. Az előreszámítás alapváltozata szerint – amely a férfiak esetében ütemesebb élettartam-hosszabbodást feltételez – 2030-ban 5,1 millió nő mellett 4,6 millió férfi lesz, és a nőtöbblet 1099-re mérséklődik.

Az életkor szerinti létszámokat számos tényező befolyásolja, a legfontosabb az egymást követő születési évszámok nagysága. A múltbeli kiemelkedően magas születési hullámok, illetve mély hullámvölgyek az idő múlásával más-más életkori csoportokban okoznak növekedést, csökkenést. Jelenleg két nagy születési évszám (időszak) születései alkotnak kiugróan népes csoportot. Az 1950-es és az 1970-es években születettek lényegesen többen vannak, mint a korábbi vagy a későbbi évszámokban. Amikor nagylétszámú korosztályok érik el az idős életkort, hirtelen – bár nem váratlanul – felgyorsul a népesség öregedése. Ez pótlólagos terhet jelent a halandóság javulása – az időskorú túlélők számának emelkedése – és

4. ábra. A 0–19 évesek létszáma, 1990–2030

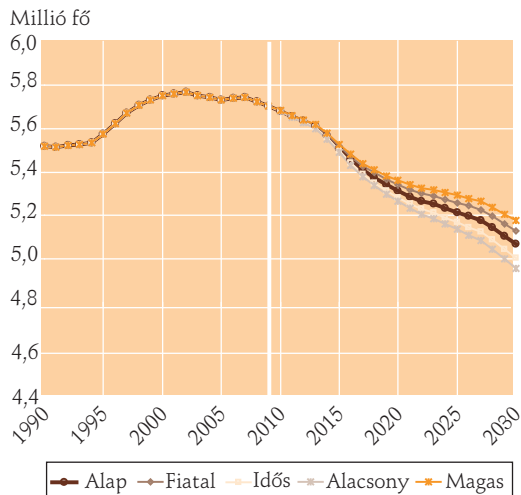

Forrás: KSH Népeség tudományi Kutató Intézet. Forrás: KSH Népeség tudományi Kutató Intézet. Előreszámítási adatbázis, 2009. www.demografia.hu

az alacsony termékenység – az újonnan belépő korosztályok súlyának csökkenése – miatti öregedés folyamatában.

1990 elején még 2,9 millió volt a fiatalok, a 0–19 évesek létszáma, 2009-ben viszont már csak 2,1 millió (4. ábra). A 800 ezer fős létszámcsökkenésért a termékenység igen alacsony szintje a felelős. Ez kisebb-nagyobb részben a gyermekvállalás – korábban jellemzőnél magasabb életkorokra történő – halasztásának a következménye. 2030 felé haladva feltételezhető ugyan a csökkenő létszámú szülőképes korosztályok emelkedő gyermekvállalása, ám a valószínű emelkedésnél csak jóval nagyobb mértékű termékenységnövekedés és csak hosszú távon tudná ellensúlyozni a 0–19 éves korosztályok zsugorodását. Így a fiatalok létszámával tendenciája továbbra is csökkenő marad, az előreszámítás alapváltozatában 2030-ig 1,8 millió főre apad. A korcsoport létszáma akkor maradhat 2 millió felett, ha a gyermekvállalási hajlandóság visszatér az 1990-es évek elején tapasztalt szint közelébe. A ma megfigyelt alacsony átlagos gyermekszám mellett a korcsoport létszáma akár félmillióval is csökkenhet. A fiatalok aránya jelenleg 21 százalék, ez

5. ábra. A 20–59 évesek létszáma, 1990–2030

Forrás: KSH Népeségstudományi Kutató Intézet. Előreszámítási adatbázis, 2009. www.demografia.hu

sokkal alacsonyabb, mint az 1990-es évek elején volt (28 százalék), de várhatóan magasabb a 2030. évinél (19 százalék körül).

A középkorúak (20–59 évesek) létszámát jelentősen megemelte, hogy nemcsak az 1950-es években, hanem az 1970-es években születettek is ebbe a korcsoportba kerültek. A pozitív vándorlási mérleg is hozzájárul ahhoz, hogy jelenleg ilyen magas ez a létszám. A 20–59 évesek csoportja az 1990. évi 5,5 millió főről indulva jelenleg 5,7 milliót tesz ki, de már megkezdődött a csökkenés, amely néhány éven belül – amint az ún. Ratkó-évjáratok elérik a 60 éves korhatárt – felgyorsul. 2020-ban várhatóan már csak 5,3 millió, 2030-ban pedig 5,0–5,2 millió fő lesz a korcsoportban (5. ábra).

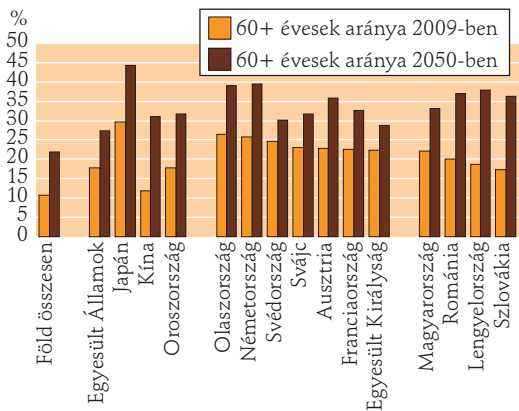
Az idősek létszáma és aránya egyre inkább társadalmi beszédtema: gyakran szerepel a különböző híradásokban, és intenzíven foglalkoznak vele azok a szakértők és döntéshozók, akik az idősek nagy ellátórendszerait – nyugdíj, egészségügy, gondozás – vizsgálják, vagy felügyelik és az a

feladatuk, hogy megfeleltessék ezeket az intézményeket a demográfiai öregedés kihívásainak.

A 60 évesek és idősebbek létszámának, valamint a népességen belüli arányuknak korábban példa nélkül álló emelkedése valóban tennivalók sokaságát rója a társadalmakra nemcsak Magyarországon, hanem a tehetősebb országokban is. Sőt, az öregedés világméretű jelenség, egyre gyakrabban érinti és foglalkoztatja a kevésbé fejlett országokat, mivel az idősek túlnyomó része ma már a világnak ezen a részén él. Az előreszámítások szerint a távolabbi jövőben az öregedés újabb szakaszának kibontakozása áll előttünk, melyben az idősek aránya soha nem látott magas szinteket ér el. A jelenlegi korhatárokkal számolva 2050-ben a fejlett országok népességének egyharmada időskorú lesz. Külön figyelmet érdemel Kína, ahol az idősek aránya túlnövi az Egyesült Államok rátáit is (6. ábra).

Magyarországon az 1990-es évek elején 1,9 millió volt a 60+ évesek létszáma, és jelenleg több mint 2,2 millió főt számlál a korcsoport. Arányuk a népességben 19

6. ábra. A 60+ évesek aránya a Föld néhány országában, 2009 és 2050

Forrás: UN Population Division. World Population Prospect. The 2008 Revision. Adatgyűjtemény. <http://esa.un.org/unpp>

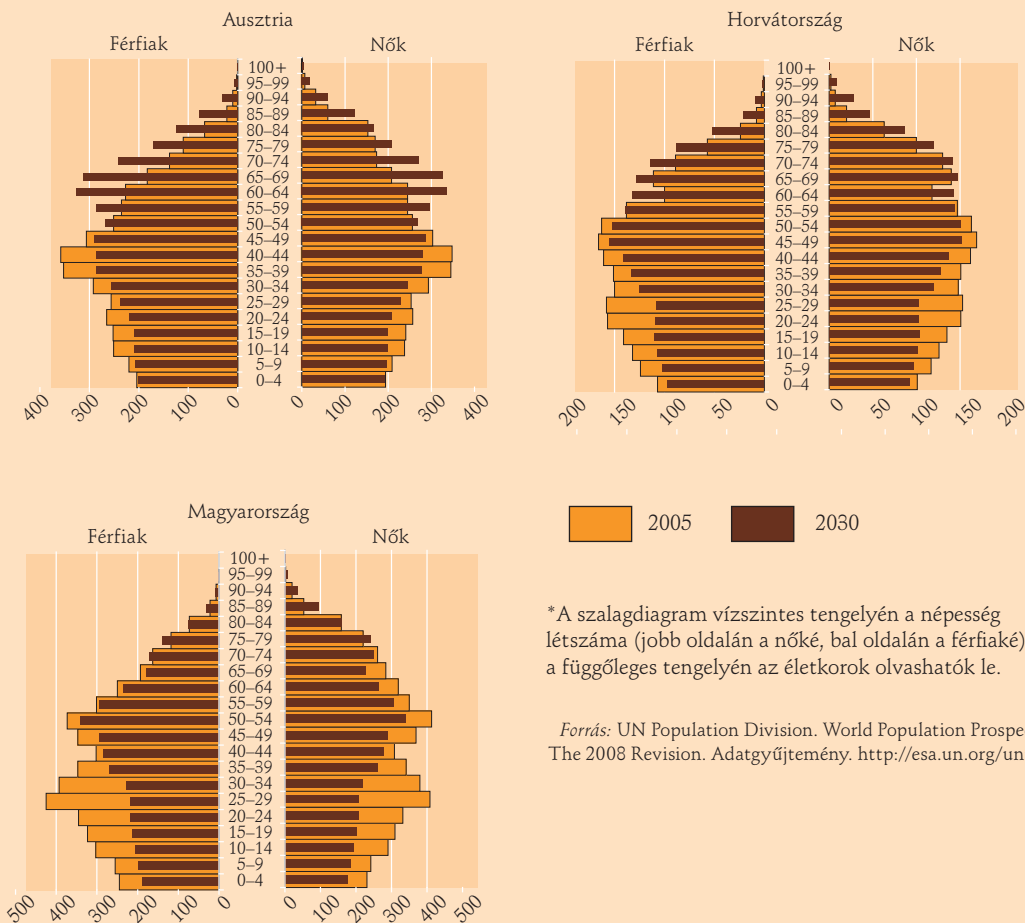

A KORFA

A korfa a férfiak és nők számának, korévek vagy korcsoportok szerinti sajátos ábrázolása.* A korfán egyszerűen láthatók fontos múltbeli történések nyomai, az egymástól eltérő korcsoport-létszámok, a korösszetétel változásának iránya és mindez nemek szerint is összehasonlítható. Az egyes országok, régiók vagy a különböző időpontok korfájának egymás mellé (vagy egymásra) helyezésével jól áttekinthetők és világosan láthatók a népesség összetételének térbeli és időbeli különbségei.

Ábráinkon Ausztria, Horvátország és Magyarország korfáit mutatjuk be a 2005. és a

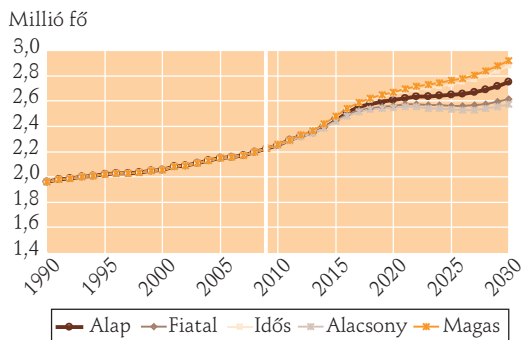
2030. évekre az ENSZ 2008. évi előszámítása alapján. A három ország gazdasági fejlettség és EU tagság tekintetében eltérő helyzetben van, ám a 60+ évesek aránya közel egyforma, 21–22 százalék. A hasonlóság mellett a korfák között lényeges különbség is mutatkozik: Ausztriában egy, míg Horvátországban és Magyarországon két születési hullám tagjai szerepelnek a középső korcsoportban, nálunk különösen kiugró létszámokkal. Az idősök aránya eltérően alakul a jövőben: Ausztriában 33, Horvátországban 30, Magyarországon 27 százalék lesz 2030-ra.

*A szalagdiagram vízszintes tengelyén a népesség létszáma (jobb oldalán a nőké, bal oldalán a férfiaké), a függőleges tengelyén az életkorok olvashatók le.

Forrás: UN Population Division. World Population Prospect. The 2008 Revision. Adatgyűjtemény. <http://esa.un.org/unpp>

7. ábra. A 60+ évesek létszáma, 1990–2030

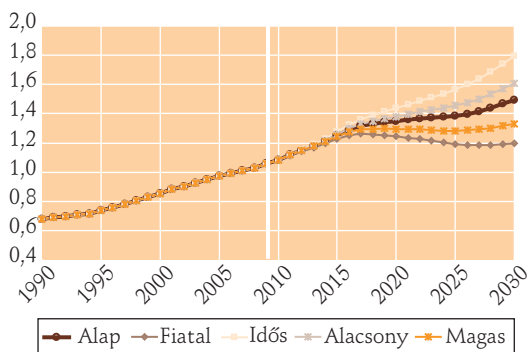

Forrás: KSH Népeségtudományi Kutató Intézet. Előreszámítási adatbázis, 2009. www.demografia.hu

százalékról 22 százalékra nőtt. 2030-ig a már említett korcsoport-hullámmászás, az alacsony születésszámok, valamint a javuló halandóság együttes hatására a létszám 2,6–2,9 millió főre emelkedik, a népességbeli arány pedig eléri a 26–30 százalékot (7. ábra).

Az idősek létszámának, arányának emelkedése olyan erőteljes, hogy annak méréséklése csak jelentős korhatár-emeléssel lehetséges. Ha öt évvel megnöveljük az idős kor alsó határát, 2030-ban 2,3 millió 65+ éves létszám várható, s ez több mint a 60+ évesek mai létszáma. A 65+ évesek népességi részaránya pedig el fogja érni a 22 szá-

8. ábra. Az öregedési index alakulása, 1990–2030

Forrás: KSH Népeségtudományi Kutató Intézet. Előreszámítási adatbázis, 2009. www.demografia.hu

zalékot, a 60+ évesek jelenlegi súlyát. Sok szó esik ezért a nyugdíjkorhatár további emeléséről, de jóval kevesebb azokról a tennivalókról, amelyek ezt lehetővé teszik.

Az öregedési index (az időseknek a fiatalokhoz viszonyított száma) szintén fontos jelzőszám annak érzékeltetésére, hogyan módosulnak az ellátási súlypontok a népességben belül. Az 1990. évi 0,7-es értékről mára 1,0 fölé emelkedett az öregedési index, tehát a népességben több lett az idős ember, mint a fiatal (8. ábra). Az idősek és a fiatalok aránya a következő időszakban lendületesen tovább emelkedik, 2015-re bizonyosan meghaladja az 1,2-et, 2030-ra pedig 1,5 körüli értéket vehet fel. Csak igen jelentős termékenységnövekedés teremthetne olyan helyzetet, hogy az öregedési index ne haladja meg az 1,2-es értéket. Viszont a gyermekszám mai alacsony szintje mellett 2030-ra akár 80 százalékkal is több lehet az idős ember, mint a fiatal.

A NÉPESSÉG TERÜLETI ELHELYEZKEDÉSE

EU tagállamokban egységes szempontok szerint történik az ország területi egységeinek statisztikai célokra történő besorolása. Az ötös beosztás szerinti, ún. NUTS-szintek² Magyarországon a következők: az ország egésze, a régiók, a főváros és a megyék, a kistérségek, továbbá a települések. A második szinten jelenleg a hét régió, a harmadikon a tizenkilenc megye és a főváros, a negyediken 174 kistérség és az ötödiken mintegy 3 ezer település van.

² Nomenclature d'unités territoriales statistiques – Statisztikai területi egységek jegyzéke.

1. táblázat. A főváros és a régiók lakónépessége, 1990, 2001, 2009

Területi egység	Létszám (ezer fő)			Népességbeli arány (%)		
	1990	2001	2009	1990	2001	2009
Budapest	2017	1759	1687	19,4	17,2	16,8
Közép-Magyarország	2967	2831	2893	28,6	27,8	28,8
Közép-Dunántúl	1110	1117	1102	10,7	10,9	11,0
Nyugat-Dunántúl	1014	1008	996	9,8	9,9	9,9
Dél-Dunántúl	1016	998	954	9,8	9,8	9,5
Észak-Magyarország	1324	1303	1237	12,8	12,8	12,3
Észak-Alföld	1547	1564	1516	14,9	15,3	15,1
Dél-Alföld	1398	1380	1331	13,5	13,5	13,3
Magyarország összesen	10375	10200	10030	100,0	100,0	100,0

Forrás: Demográfiai évkönyv 2008, KSH.

Egy-egy terület népességén rendszerint a lakónépességet értjük, azokat, akik tartózkodási helyként az adott megyét, települést jelölték meg. A tartózkodási hely általában azonos a tényleges lakóhellyel. A lakónépesség területenkénti létszámát az országos népesség változásának összetevői (születések, halálozások, nemzetközi vándorlás) mellett befolyásolják a területi egységek közötti vándorlások, költözések.

A lakónépesség területi megoszlása hosszabb ideje stabilnak mondható, nincsenek hirtelen változások (1. táblázat). Budapest lakói 17 százalékot képviselnek, ez a korábbi, közel 20 százalékhoz képest jelentős csökkenés. Pest megyével kiegészülve viszont a közép-magyarországi régió tartja 28–29 százalékos részarányát. Kismértékben emelkedik azon régiók lakónépességének aránya, amelyek fejlődést mutattak az elmúlt 20 évben (Közép-Magyarország, Közép- és Nyugat-Dunántúl), és csökken azok súlya, amelyek súlyosabb válságot éltek át (Dél-Dunántúl, Észak-Alföld, Dél-Alföld és különösen Észak-Magyarország).

A ROMA NÉPESSÉG LÉTSZÁMA ÉS ÖSSZLAKOSSÁGON BELÜLI ARÁNYA

Az utóbbi időben megsaporodtak a roma/cigány népességgel kapcsolatos híradások, az etnikum a viták keresztútjében áll. A tárgyilagos elemzést nehezíti, hogy a roma népességről nincsenek megbízható adataink. A népszámlálások idején a nemzetiségüket kérdezik az emberektől, de mivel a lakókörnyezete által romának tartott emberek kétharmada magyar nemzetiségűnek vallja magát, a nemzetiségi hovatartozás szerinti statisztika az etnikum jellemzésére kevésbé alkalmas. A valós létszámról a Kemény István (1997) névvel fémjelzett szociológiai adatfelvételek tájékoztatnak, ám ezek elemszáma kicsi, így a tévedés lehetősége nagy.

A 2. táblázat speciális becslés-sorozat eredménye, melyben a népszámlálások, a szociológiai adatfelvételek és a demográfiai módszertan együttes alkalmazásával tettünk kísérletet a roma népesség demográfiai jellemzőinek megállapítására.

2. táblázat. A roma népesség aránya az összlakosságon belül, 1990, 2001, 2009 (%)

Jellemzők	1990/1991	2001	2009
Budapest	2,0	3,4	4,6
Közép-Magyarország	2,2	3,4	4,4
Közép-Dunántúl	2,1	2,8	3,4
Nyugat-Dunántúl	2,2	2,6	3,0
Dél-Dunántúl	6,3	7,3	8,2
Észak-Magyarország	9,4	11,6	14,1
Észak-Alföld	7,4	8,3	9,3
Dél-Alföld	2,5	3,0	3,6
Magyarország összesen	4,3	5,4	6,4

Forrás: Habclicsek (2007b).

A becslések szerint rendszerváltozáskor a roma népesség körülbelül 4,3 százalékot képviselt az összlakosságban, létszáma mintegy 450 ezer főt tehetett ki. 2001-ben a létszám 550 ezer, 2009-ben 640 ezer főnek vehető, vagyis a roma népesség gyors ütemben növekszik, jelenleg 6–7 százalékokat képviselhet az összlakosságon belül.

A lakónépességen belüli arányuk minden régióban emelkedik, bár különböző mértékben. Budapesten több mint kétszeresére emelkedett a részarány, a létszám megközelítheti a 80 ezer főt. Közép-Magyarországon megduplázódott a romák aránya, jelenleg 4–5 százalékos, 120–140 ezer fő. Jelentősen nőtt a roma népesség Észak-Magyarországon: létszámuk meghaladja a 170 ezer főt, arányuk legalább 14 százalék. Az Észak-Alföldön és a Dél-Dunántúlon viszont kismértékben lassult a növekedés, a romák aránya 10 százalék alatt maradt. Alacsony

arány mellett dinamikus, 60 százalékos növekedést mutat a Közép-Dunántúl.

A részleges statisztikák és becslések alapján a roma népesség további jelentős létszám- és arányemelkedése várható a következő 20–30 évben.

IRODALOM

- Demográfiai Évkönyv, 2008. Budapest, KSH.
- EUROSTAT. *Population Projections*. Adatgyűjtemény. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/dataset?p_product_code=TPS00002 (A letöltés dátuma: 2009. 09. 23.)
- LUTZ, W.–SANDERSON, W. C.–SCHERBOV, S. (eds.) (2004): *The End of World Population Growth in the 21st Century. New Challenges for Human Capital Formation and Sustainable Development*, London and Sterling, VA: IIASA and Earthscan.
- HABCICSEK L. (2007a): Népegyünk következő évtizedei – különös tekintettel a területi különbségekre. *Demográfia*, L. évf. 2007/4: 392–429.
- HABCICSEK L. (2007b): Kísérleti számítások a roma lakosság területi jellemzőinek alakulására és 2021-ig történő előrebecslésére. *Demográfia*, L. évf. 2007/1: 5–54.
- KEMÉNY, I. (1997): A magyarországi roma (cigány) népességről. *Magyar Tudomány*, 1997 (6): 641–655.
- KSH Népegytudományi Kutató Intézet. Előreszámítási adatbázis, 2009. www.demografia.hu (A letöltés dátuma: 2009. 10. 15.)
- UN Population Division. *World Population Prospect. The 2008 Revision*. Adatgyűjtemény. <http://esa.un.org/unpp> (A letöltés dátuma: 2009. 09. 23.)
- World Population Prospects. The 2008 Revision*. United Nations. New York, 2009. ESA/P/WP.210. <http://www.un.org/esa/population/unpop.htm>